

OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚSTNANOST

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz

Koncepce pro národnostní menšiny a cizince v Prostějově

Zpracovaný Expertním týmem č. II

v rámci projektu

„Podpora procesu střednědobého plánování rozvoje sociálních služeb v Prostějově“

(CZ.1.04/3.1.03/78.00053)

financovaný z prostředků ESF prostřednictvím operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost a
státního rozpočtu ČR

Zpracovala: Ing. et Bc. Michaela Žižková, vedoucí expertní skupiny

Obsah:

1) Činnost expertní skupiny a složení	3
2) Návaznost na Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb v Prostějově	4
3) Popis cílové skupiny	4
3.1 Národnostní menšiny.....	4
3.2 Cizinci.....	5
4) Zdravotní oblast	5
4.1 Popsaná problematika, historie vzniku dokumentu	5
4.2 Definice klíčových kritických bodů.....	6
4.3 Zainterесované subjekty a jejich spolupráce	6
4.4 Vypracovaný model spolupráce	9
5) Bydlení	10
5.1 Popis stávající situace	10
5.2 Definice klíčových kritických bodů (příčiny ztráty bydlení):.....	11
5.3 Zainterесované subjekty v oblasti bytové problematiky:	11
5.4 Návrh budoucího možného fungujícího modelu.....	12
6) Zaměstnanost	15
6.1 Popis stávající situace v oblasti zaměstnanosti	15
6.2 Definice klíčových problémů.....	16
6.3 Zainterесované subjekty a jejich spolupráce	18
6.4 Definice klíčových kritických bodů.....	21
6.5 Vypracovaný model	21
7.1 Popis stávající situace	24
7.2. Definice klíčových problémů.....	25
7.3 Spolupracující subjekty.....	25
7.4 Vypracovaný model (návrhy, doporučení).....	25

1) Činnost expertní skupiny a složení

Činnost expertní skupiny pro národnostní menšiny a cizince vznikl v průběhu měsíců leden až březen 2012, kdy členové pracovní skupiny pro národnostní menšiny a cizince začali definovat témata do nové koncepce. V těchto měsících oslovovala vedoucí pracovní skupiny jednotlivé odborníky na daná témata do expertního týmu, na kterých se členové pracovní skupiny shodli. V koncepci jsou zpracována tyto oblasti: zaměstnanost, vzdělávání, bydlení a zdravotní oblast. Výběr těchto témat ovlivnil také fakt, že souběžně s touto expertní skupinou vznikla druhá expertní skupina pro oblast Rodina, děti mládež, která si též definovala témata, ve kterých jsme se setkávali a po dohodě, jsme tyto témata přenechali tomuto expertního týmu.

Pracovní skupina pro národnostní menšiny a cizince nejprve definovala specifické zadání a strukturu dle dané oblasti a následně expertní skupina toto téma zpracovala. Expertní skupina se scházela průběžně během celého roku a dle jednotlivých témat oslovovala i hosty, kteří byli přizváni z důvodu jejich specifické odbornosti a dlouholeté praxe.

Jakmile expertním týmem zpracoval dané téma dle struktury, prošla tato textová část připomínkovacím procesem členů pracovní skupiny pro národnostní menšiny a cizince. Po této fázi byl text schválen a připraven k finalizaci a komplementaci celé koncepce.

Expertní tým byl složen ze zástupců neziskového sektoru a veřejné správy na danou oblast, u oblasti bydlení se rozšířil ještě o členy ze soukromého sektoru, a to především majitele soukromých subjektů, které své nemovitosti vlastní za účelem pronájmu naší cílové skupině.

Každá oblast zpracování má jednotnou strukturu kapitol a to v následující posloupnosti: Popis dané problematiky, zainteresované subjekty a jejich spolupráce, definice klíčových kritických bodů, vypracovaný model – návrhy a doporučení.

2) Návaznost na Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb v Prostějově

Expertní skupina pro národnostní menšiny a cizince vznikla v návaznosti na Střednědobý plán pro rozvoj sociálních služeb v Prostějově. Pracovní skupina Národnostní menšiny a cizince si ve svém třetím cíli Zpracování opatření k zajištění komplexní péče o národnostní menšiny a cizince v Prostějově a v opatření 3.1. Zpracování koncepce poskytování sociálních a navazujících služeb pro národnostní menšiny a cizince, kde si definovali přispět k sociální integraci cílových skupin prostřednictvím koncepční spolupráce zainteresovaných rezortů, prostřednictvím zachování a rozvoje sociálních a návazných služeb. Mapování a tvorba koncepce komplexního systému služeb poskytovaných NNO a státní správou v oblastech bydlení, pracovního uplatnění a vzdělání cílových skupin. Prostřednictvím tohoto opatření by mělo dojít ke zmírnění rizik sociálního vyloučení sociálně patologických jevů a ke vzniku komunikačních kanálů mezi úřady a poskytovateli.

Pracovní skupina Národnostní menšiny a cizinci byla velmi aktivním orgánem, který se podílel na tvorbě této koncepce a na vzniku samotného expertního týmu. Tato potřeba vznikla také ze strany města Prostějov, jelikož žádnou takovou koncepci, která by obsahovala tato témata pro danou cílovou skupinu, neměla.

3) Popis cílové skupiny

3.1 Národnostní menšiny

Skupinu tvoří příslušníci sociálně vyloučených romských komunit. Specifická problematika cílové skupiny v Prostějově jsou následující:

- Sociální propad, zadluženost
- Obtíže s prosazováním oprávněných zájmů – typicky komplikace při jednání se soukromými majiteli ohledně nájemních vztahů, zabezpečení potřebné lékařské péče při řechodu k novým pojišťovnám, obtíže při jednání se zaměstnavateli
- Problémové finanční strategie - předluženost a nedostupnost legálního zaměstnání
- Nevyhovující bydlení a nepropustnost trhu s bydlením
- Bezpečnostní situace a kriminalita

Cílová skupina osob, ke které se vztahuje činnost pracovní skupiny pro cizince a národnostní menšiny je charakterizována nízkým ekonomickým kulturním a sociálním kapitálem – v tom spočívá její hendikep.

3.2 Cizinci

Cizinci jsou osoby cizí státní příslušnosti, které krátkodobě, dlouhodobě či trvale žijí na území ČR, a to legálně, nelegálně nebo se statutem uprchlíka. Nejčastěji se jedná o ekonomické migranty (přicházejí za prací) a jejich rodinné příslušníky, dále o rodinné příslušníky českých občanů v menší míře o uprchlíky, kteří v ČR hledají azyl. Mezi největší skupiny imigrantů v ČR patří Slováci, Ukrajinci, Vietnamci, Rusové, Moldavané, Poláci a Mongolové.

Podle statistiky Ministerstva vnitra žilo k 31.10.2012 legálně na území okresu Prostějov 1350 osob cizí státní příslušnost, z toho je 413 cizinců s povoleným dlouhodobým pobytem a 937 cizinců s trvalým pobytem. Počet cizinců na okrese Prostějov se tedy oproti minulým rokům mírně zvyšuje.

4) Zdravotní oblast

Z praxe a ze zkušenosti členů PS národnostní menšiny a cizince ve zdravotní oblasti vznikla potřeba popsat již vzniklý model spolupráce, který je příkladem dobré praxe a podle, kterého se již všechny zainteresované osoby řídí. Tento model spolupráce vznikl přímo v terénu, kdy v lokalitě na Prostějovsku opakovaně řeší problematiku žloutenky. Autorkou kapitoly je Mgr. Markéta Koblížková, Magistrát města Prostějov, odbor sociálních věcí.

4.1 Popsaná problematika, historie vzniku dokumentu

Podnětem pro vznik dokumentu byl výskyt žloutenky u osob, které neměly sjednáno zdravotní pojištění v ČR /osoby ze Slovenska/. Problematická pak byla jejich zdravotní péče v souvislosti s odběry, vyšetřeními, přeočkováním, apod. Pro lékaře bylo problematické vykazování těchto úkonů, nejistota úhrady. Bylo potřeba stanovit a ujednotit postup v řešení této situace. Dále také složitá byla koordinace všech zainteresovaných subjektů v této oblasti, tak aby každý subjekt poskytl potřebné informace a činnosti a nedocházelo k informačním šumům či duplicitě aktivit.

4.2 Definice klíčových kritických bodů

- Zjistit možnosti zdrav. pojištění cizinců v ČR
- Sjednání zdravotního pojištění u konkrétních klientů a sjednat s nimi zdrav. pojištění
- Informace o možnostech pojištění cizinců a jak vykazovat úkony předat ošetřujícím lékařům
- Zajistit doprovod klientů k lékařům – odběry krve, očkování, apod.
- Zajištění očkování proti žloutence – omezené možnosti vakcín k dispozici KHS
- Zajištění koordinace činnosti zainteresovaných subjektů, předávání informací, eliminace duplicity

4.3 Zainteresané subjekty a jejich spolupráce

- Praktičtí a dětské lékaři
- Krajská hygienická stanice Olomouc, kontaktní pracoviště Prostějov
- Odbor sociálních věcí MMPv - romský poradce pro etnické menšiny
- Člověk v tísni, o.p.s.
- Všeobecná zdravotní pojišťovna ČR, pobočka Prostějov

V minulosti se problém s výskytem hepatitidy u cizinců neřešil, pokud ano, tak ne v takové míře, proto nebyl k dispozici žádný model řešení této situace. Aktuálně bylo potřeba odebrat několik osob, mezi nimi i nezl. děti. Jednalo se většinou o osoby slovenské národnosti, které neměly k dispozici zdravotní průkaz své kmenové pojišťovny, neznaly ani její název, vyskytl se i problém dohledat správné rodné číslo, které v případě cizinců slouží jako identifikační číslo osoby.

- **KHS Olomouc, pracoviště Prostějov**

Lékaři mají ze zákona povinnost informovat příslušnou KHS o podezření či výskytu žloutenky. KHS vykonává preventivní dozor, proto v případě takového oznámení vyjíždí do terénu zmapovat situaci, a co nejrychleji provede nezbytná opatření, tzn. epidemické vyšetření, vytipování dalších kontaktů a učiní opatření ve škole. V případě výskytu žloutenky doporučuje minimalizovat kontakty nakažených s okolím. KHS je samozřejmě v případě výskytu hepatitidy také atakována ze strany veřejnosti, že v lokalitě jsou špatné hygienické podmínky, apod.

Je možno provádět vyšetření na protilátky, cena jednoho vyšetření je 1000,- Kč, dle legislativy je potřeba učinit tři takováto vyšetření, k tomuto úkonu je tedy nezbytné platné zdravotní pojištění. V případě výskytu žloutenky lze očkovat přímo v ohnisku nákazy + následná aplikace druhé vakcíny, tím by byla zajištěna doživotní imunita. První vakcína je plně hrazena, avšak druhou vakcínu si musí klient uhradit sám. V případě plné péče VZP přispívá na vakcíny dětem do 15 let částkou 500,- Kč.

KHS předá lékařům informace, jak postupovat v případě výskytu žloutenky u osob, jenž nemají sjednáno platné pojištění v ČR.

- **Odbor sociálních věcí MMPv**

V této oblasti zajišťuje, informuje a koordinuje celý proces ze strany odboru sociálních věcí MMPv romský poradce pro etnické menšiny, který má přehled a kontakty na ostatní zainteresované subjekty. Je řídicím subjektem, u kterého se všechny informace sbíhají a tím nebude docházet k duplicitě řešené situace.

- **Člověk v tísni, o.p.s., pobočka Prostějov**

Má k dispozici několik terénních pracovníků, kteří dle přidělených lokalit pracují s rodinami přímo v terénu. Jeden pracovník současně sleduje aktuální situaci v jednotlivých lokalitách a vyhledává kontakty na potencionální klienty.

Důležité je, aby terénní pracovníci předávali klientům informace stran uzavření pojištění v ČR, především, že je možné pojištění uzavřít, i když nejsou občany ČR (viz. příspěvek VZP). Pokud rodina pobírá dávky se sociálního systému ČR nebo zde vlastní nemovitost, pojišťovna tyto aspekty bere jako těžiště zájmu, a proto vzniká nárok na plnou péči.

- **VZP ČR, Prostějov**

V případě cizince, u kterého není jisté, zda je zdravotně pojištěn v ČR doporučuje obrátit se na kteroukoliv pobočku VZP ČR, která má jako jediná zdravotní pojišťovna v ČR k dispozici

centrální registr pojištěnců (tedy registr všech pojištěných osob ve veřejném systému ČR) a pojistný vtať si ověřit /kontakt Eva Šindelářová, tel. 582 308 112/. Stejně tak má VZP přístup k většině komerčních smluv, jelikož tyto z 90-ti % sjednává /kontakt Jarmila Kratochvilová, tel. 582 308 117/.

Pokud je to možné, je třeba zajistit kopii zdravotního průkazu cizince, kde jsou pro VZP kromě jména, příjmení a data narození, velice důležité údaje – identifikační číslo ID (v ČR rodné číslo) a kód příslušné zdravotní pojišťovny. Pokud přístup ke zdravotní kartě není, je nutné zjistit jméno, identifikační číslo (alespoň datum narození) a kde je cizinec pojištěn, aby si o příslušné doklady mohla česká zdravotní pojišťovna zažádat.

V rámci pojištění se cizinci obecně dělí do dvou skupin:

a) cizinci ze třetích zemí - jsou v ČR vzati do veřejného zdravotního systému zejména z titulu zaměstnaneckého poměru – pak mají nárok na plnou péči.

Pokud nesplňují podmínky pro vzetí do veřejného zdravotního systému, musí mít při pobytu v ČR sjednáno alespoň pojištění komerční. Všechny tyto cizince by měla vést v evidenci cizinecká policie, tudíž by se nemělo stát, že by byli bez krytí alespoň pojištění komerčního. Samozřejmě se může objevit problém u cizince pobývajících v ČR „na černo“, v tomto případě by musel veškeré výkony hradit sám.

b) cizinci z Evropské unie (EU, EHS a Švýcarska)

V případě těchto cizinců je několik možností, jak mohou být v ČR zdravotně pojištěni.

1. pojistný vztah vzniká na základě výdělečné činnosti nebo zaměstnání, tzn., že cizinec vstupuje do veřejného zdravotního systému s nárokem na plnou péči, dostává náš český průkaz ZP, tzv. EHIC CZ. Nárok na vstup do veřejného systému zdravotního pojištění se dle Nařízení 883/2004 a 987/2009 vztahuje i na jeho nezaopatřené rodinné příslušníky (manžela, manželku, děti nebo registrovaného partnera).

/Od 1.5.2010 jsou v ČR platná a účinná Nařízení Rady EHS 883/2004 a 987/2009. Tato nařízení mají přednost před českým zákonem/.

2. cizinec přicházející z EU, který se v ČR zdržuje pouze jako turista, je po předložení dokladu vydaného jeho zdravotní pojišťovnou (zdravotní průkaz EHIC, potvrzení nahrazující EHIC) vzat do systému výpomocně, kdy má nárok na nezbytnou zdravotní

péči v ČR. Česká zdravotní pojišťovna zaplatí lékařům zdravotnickým zařízením vykázané výkony a následně vyžaduje po příslušné pojišťovně v zahraničí jejich refundaci.

3. v případě neaktivních osob je možnost, že cizinec z EU vstoupí do českého systému v.z.p. na základě faktického bydliště (faktické bydliště se nerovná trvalému pobytu!), tedy místa těžiště jeho zájmů, příslušnost k právním předpisům u neaktivních osob určují zdravotní pojišťovny. Prováděcí nařízení Rady EHS 987/2009 obsahuje výčet kritérií, na základě kterých je těžiště zájmů určeno. Příslušná kritéria jsou zakomponována do formuláře Dotazník pro určení státu bydliště.

4.4 Vypracovaný model spolupráce

V případě dalšího výskytu žloutenky u osob bez platného zdravotního pojištění v ČR doporučen následující postup:

KHS se obrátí na romského poradce na MěÚ a předá mu konkrétní informace. Romský poradce následně zkontaktuje Člověka v tísní, o.p.s., který vyšle terénní pracovníky do příslušné lokality, a ti doprovodí klienty do zdravotní pojišťovny k vyřízení zdravotního pojištění /viz příspěvek VZP/, jenž pokryje úhradu nezbytných úkonů. Romský poradce bude také v kontaktu s ošetřujícími lékaři a VZP a bude spolupráci jednotlivých subjektů koordinovat a předávat potřebné informace tak, aby situace nebyla řešena duplicitně.

Velmi důležitá je prevence. V rámci kontaktů s klienty se příležitostně dotázat na platné zdravotní pojištění, připomenout povinnosti vyplývající z pobytu na území ČR. Pokud má ošetřující lékař nějaké pochybnosti o zdravotním pojištění pacientů, může se sám obrátit na příslušnou pobočku VZP, popř. pokud se jedná o rodinu s nezl. dětmi, je možno požádat o event. spolupráci příslušné pracovníky orgánu sociálně-právní ochrany, kteří situaci prošetří a v rámci svých možností učiní opatření, jimiž eliminují výskyt neočekávaných situací.

Tato situace byla nová bez předchozích zkušeností, proto bylo potřeba konstruktivně jednat a za řešení situace vytvořit jakýsi model, který může být pro tuto oblast přenositelný i na podobné situace. Tento způsob řešení se osvědčil jako efektivní.

5) Bydlení

Téma bydlení bylo jedno z témat, které bylo pro expertní skupinu nejsložitější k vypracování. Expertní tým se scházel častěji, aby si členové vyjasnili témata, která do této oblasti patří. Několikrát byli přizváni i hosté jako například zástupci soukromých majitelů nemovitostí nebo zástupci Úřadu práce v Prostějově. Autor kapitoly Bc. Jan Kalla, ředitel Azylového centra ve spolupráci s Ladislavem Lakatošem, o.s. Dunera a Viliamem Hangurbadžem, Člověk v tísni, o.p.s.

5.1 Popis stávající situace

V minulosti byla otázka bydlení u této cílové skupiny řešena prostřednictvím ubytovny v Kostelecké ulici, která byla hojně obývána Romy. V současnosti jsou ubytovny na ulici M. Pujmanové, které jsou však komerčního charakteru a dosti využívají současný systém dávek na bydlení, kdy je cílové skupině propláceno bydlení sice v zákonné normě, ale v dost nadstandardní výši. Totéž lze říci i o některých soukromých subjektech, které vlastní a pronajímají menší ubytovny či bytové domy. Je to problém o kterém se všeobecně ví, ale v současné době je téměř neřešitelný, neboť má oporu v zákoně a byt jsou dány určité horní mantinely, jsou tyto nastaveny velmi benevolentně.

Současné situaci nahrává i chování cílové skupiny, jelikož uvítají, že je někde ubytují i za vysoký nájem, který ve finále stejně uhradí stát. Pokud se nezmění výrazným způsobem legislativa upravující vyplácení sociálních dávek, doplateků na bydlení apod. není v moci města ani jiných subjektů tuto situaci řešit. Standardní by v zákonné dikci měl být fakt, že když někdo pobírá sociální dávky a dávky na bydlení, nemůže čekat, že bude mít nadstandardní byt a vše mu bude hrazeno.

V poslední době dochází díky systému v menších i větších městech k situaci, kdy si mladá rodina, kde oba rodiče pracují, může hradit pronájem max. 2+1 na periferii, kdežto romské rodiny bydlí v centru města, tedy v bytech kde je drahý nájem, který si mohou dovolit právě často ti, jímž je to hrazeno z dávek sociální pomoci.

Na druhou stranu nutno říct, že potíže s ubytováním cílové skupiny Romů je velmi palčivá otázka pro všechny subjekty. Neochota ubytovávat Romy je známý problém daný povětšinou zažitými představami o tomto etniku.

Jinak řečeno slušní Romové nemají šanci získat běžné bydlení, neboť ve chvíli, kdy dojde k osobnímu jednání s pronajímatelem, se zjistí, že byt už je vlastně obsazený. Pro takovou rodinu je pak hledání bydlení velmi stresujícím zážitkem.

5.2 Definice klíčových kritických bodů (příčiny ztráty bydlení):

- vysoká míra zadlužení,
- nízká finanční gramotnost,
- dlouhodobá nezaměstnanost,
- prostorové vyloučení,
- neuspokojivá bytová situace,
- nízké využívání institutu zvláštního příjemce příspěvku na bydlení a doplatku na bydlení,
- minimální výstavba sociálních bytů,
- absence ztráty prostupného bydlení – netransparentní přidělování bytů.

5.3 Zainteresované subjekty v oblasti bytové problematiky:

- **Azylové centrum**

Možnost získat ubytování mají v Azylovém centru /dále AC/, kde není v rámci pravidel rovného zacházení zkoumána etnická ani jiná příslušnost. Jedinec - muž či žena má možnost využít služeb noclehárny/ krátkodobé/, či Azylového domu / ubytování na smlouvu/, případně získat sociální byt, které má AC k dispozici 4.

Pro potřeby cílové skupiny je vyhovující a potřebná služba Azylového domu pro osamělé rodiče s dětmi / dále Addar /, kde najdou ubytování osamělí rodiče s dětmi. Zhruba polovina klientů je Romské národnosti, což svědčí o potížích sehnat bydlení u cílové skupiny.

Díky intenzivní práci pracovníků v sociálních službách a sociálního pracovníka se jim dostává jisté pomoci a jsou po zhruba půlročním pobytu v Addaru schopni a připraveni jít dále. Svědčí o tom statistická čísla, kdy za rok 2011 využilo službu 20 klientů / rodičů/, což znamená 100% obměnu během jednoho roku a v období 1-9. 2012 již dokonce 25 klientů.

- **Domovní správa Prostějov**

Velkou úlohu hraje v ubytování cílové skupiny Domovní správa Prostějov. Ta se jim snaží dle možností zajistit ubytování v městských bytech. Jednak za spolupráce s AC - takto proběhly minulý rok čtyři umístění, letos jedno a jsou připraveny další, jednak z vlastní aktivity při jednání přímo s klienty, jednak jednáním vedení AC a Domovní správy a posuzování a zohledňování jednotlivých kritérií konkrétních klientů.

- **Soukromé subjekty**

Ti hrají významnou úlohu - ne všichni jsou motivováni nadstandardní výší nájmu. Ubytování nabízí např. p. Skácelová, ale jsou zde jistě i další. S p. Skácelovou byla dohodnuta v rámci expertní skupiny spolupráce jak s AC, tak s městským úřadem, kdy v případě, že se na tyto instituce obrátí osoba či rodina, která nemá potíže s chováním a placením bydlení, bude jí předán kontakt na p. Skácelovou.

Největším problémem u soukromých subjektů jsou splnit podmínky pro získání ubytování a to je hlavně podmínka uhrazení kauce několika nájmů dopředu. Toto je náročné i pro rodiny se standardním příjmem, pro cílovou skupinu je to málokdy reálné a na tom také končí většina pokusů zajistit si běžný pronájem bytu.

Příklad dobré praxe existuje v Přerově, kde pracovník organizace Člověk v tísni se zabývá jistým projektem, kdy ve spolupráci s klienty a realitními kanceláři plní funkci donátora či mediátora s cílem zajistit bydlení Romům a ke spokojenosti obou stran. Dle dostupných informací se podařilo ubytovat takto tři rodiny a další jsou rozjednané.

5.4 Návrh budoucího možného fungujícího modelu

Funguje Azylové centrum, je to však pomoc v nouzi spíše než dlouhodobé řešení, nicméně i to je významné, neboť bez jeho existence by spousta rodičů končilo na ulici a děti v ústavech.

Jistě by bylo vhodné reálně uvažovat o rozšíření Azylového centra a tím zvýšení počtu uspokojených žádostí o tyto služby. Nezastupitelnou úlohu má Domovní správa, která je schopna v určité míře zajistit bydlení celým rodinám. Tato možnost má však omezené kapacity dané bytovým fondem města.

Jistou šancí je ve spravení bytů, které jsou nyní v horším stavu, což město nedávno uvádělo v médiích. Tím by se uspokojil značný počet žadatelů o byt, i z cílové skupiny.

Další možností je ve standardním přidělování městských bytů, které se průběžně děje. Jen pro úplnost - všechny klientky Addaru mají, či za pomoci pracovníků AC podávají žádost o přidělení městského bytu a existuje spolupráce a mezi AC a Domovní správou při přidělování bytů.

Velký potenciál skýtá i bydlení v bytových domech soukromých vlastníků / viz. p. Skácelová/. Zde je potřeba přenést příklady dobré praxe z Přerova a tuto aktivitu v Prostějově rozvíjet.

Další možnosti jsou ve vytvoření "sociálního bydlení", nikoli ubytovny ale třeba malometrážní byty právě pro tuto cílovou skupinu. Tímto by byl doplněn významný článek do systému **tzv. třístupňového modelu propustného bydlení**, který je založen na principu individuálního postupu mezi jednotlivými stupni a průchod všemi stupni nemusí být podmínkou k získání samostatného nájemního bydlení. Základním principem navrhovaného systému je intenzivnější spolupráce mezi příslušnými odbory města (místního odboru sociálních služeb a místního bytového odboru) a intenzivní spolupráce řízená motivovanými pracovníky obce (starostou) s místními neziskovými organizacemi zaměřenými na problematiku sociálního vyloučení. Alternativně, není-li možné aktivního a motivovaného přístupu obce dosáhnout (což, předpokládáme, bude ve většině případů), je základním principem systému významné posílení role, aktivit i odpovědnosti neziskových organizací v oblasti poskytování a správy bydlení domácnostem ohroženým sociálním vyloučením.

Navrhovaný systém vícestupňového bydlení pro domácnosti s nedostatečnou kompetencí k udržení dlouhodobého nájemního bydlení se skládá ze tří základních úrovní.

- První úroveň tvoří *krátkodobé ubytování typu azylový dům*
- Druhou úroveň *přechodné bydlení spojené s terénními službami, tzv. tréninkové bydlení*
- Posledním stupněm pak je *dlouhodobé samostatné nájemní bydlení*

Výše zmíněné je však záležitostí dalších jednání, zejména s městem a zainteresovanými institucemi.

Navrhovaný nástroj k udržení bydlení pro cílovou skupinu je **cílená garance**. Tento nástroj je především určen pro domácnosti, pro něž je trhem nabízené bydlení bez veřejné pomoci finančně nedostupné a které jsou na trhu bydlení z tohoto i jiných důvodů diskriminovány, avšak mají dostatečnou kompetenci k udržení dlouhodobého nájemního bydlení.

Příspěvek na bydlení dnes sice řeší problém finanční dostupnosti bydlení, nikoliv však problém diskriminace na trhu bydlení (sociálního vyloučení) – tj. situaci, kdy je možnost zažádat o příspěvek na bydlení prakticky vyloučena, protože domácnost nemůže získat dlouhodobé nájemní bydlení ani od

obce, ani od soukromého pronajímatele. Pokud jsou byty této skupině domácností vůbec nabídnuty, pak často ve vyloučených lokalitách s nekvalitním bydlením, bez legální nájemní smlouvy nebo s legální smlouvou na příliš krátké období vytvářející velkou míru nejistoty ohledně trvání nájmu i výše nájemného v budoucnu. Diskriminace „rizikových“ skupin domácností v přístupu k nájemnímu bydlení je však „racionální“ a má, minimálně ze strany soukromých pronajímatelů, ale i ze strany volené reprezentace malých územně správných celků, racionální základ v averzi před vysokým rizikem; proto je jen velmi obtížné očekávat automaticky, bez jakýchkoliv nástrojů, její změnu.

Efektivním nástrojem zvýšení nabídky bydlení pro tuto cílovou skupinu domácností by mohlo být pojištění **rizik pronajímatelů souvisejících s legální nabídkou dlouhodobé nájemní smlouvy, tzv. cílená garance.** Poskytování garancí přitom nepředpokládá vysoké veřejné výdaje, neomezuje výběr bytů na často nevyhovující obecní byty, nevede ke ghettizaci příjmově slabších v určitém bytovém fondu, je pro-tržním řešením a nahrazuje neexistující legislativní ochranu nájemního bydlení. V rámci tohoto nástroje by obce (či neziskové organizace) poskytovaly garance splácení nájemného a náhrady škody při poškození majetku soukromým pronajímatelům. Nájemní smlouva by v tomto případě byla uzavřena rovnou mezi soukromým pronajímatelem a cílovou domácností, přičemž soukromý pronajímatel i cílová domácnost by uzavřeli separátní dohody o podmínkách poskytnutí garance s obcí (neziskovou organizací). Soukromí pronajímatelé, kteří by se chtěli účastnit garančního programu, by museli akceptovat pevně dané znění nájemní a garanční smlouvy, a jejich byty by musely splňovat zákonem stanovené minimální kvalitativní požadavky; výše nájemného zbytu by měla být pod úrovní obvyklého tržního nájemného dané kategorie bytu.

Cílové domácnosti by tvořily domácnosti spadající do kategorie domácností s dostatečnou kompetencí udržet si dlouhodobě nájemní bydlení, tedy domácnosti Romů, mladé rodiny s dětmi, sezdané páry očekávající narození dítěte, vícedětné domácnosti, neúplné rodiny s dětmi, a domácnosti, které prošly procesem resocializace v tréninkovém bydlení (viz níže), které nemají jinou možnost samostatného bydlení a jejichž příjem je nižší než zákonem stanovené maximum.

Ačkoliv by garance (obvykle na dobu 5 let od začátku nájemního poměru) poskytovaly obce či registrované neziskové organizace, mohly by se proti rizikům vyplývajícím z této garance pojistit v rámci nového komerčního pojistného produktu vyvinutého v součinnosti se státem. Obce či registrované neziskové organizace by pak platily pojistné ve výši dle vlastních možností a vlastního rozhodnutí (celkové náklady by byly snadno kalkulatelné); při pojistné události by však měla existovat určitá míra spoluúčasti obce či neziskové organizace (aby je motivovala k odpovědnému poskytování garancí).

6) Zaměstnanost

Autorkou kapitoly je Iva Linhartová, terénní pracovní poradce, Člověk v tísni, o.p.s.

6.1 Popis stávající situace v oblasti zaměstnanosti

V oblasti zaměstnanosti je nutné rozlišovat pobytový status cizince/ národnostní menšiny, který v ČR dle platné legislativy má. Od toho se pak odvíjí další náležitosti, které pro každou danou definovanou skupinu pro možnosti zaměstnání vyplývají. Je potřeba navrhnout taková opatření, která pomohou zvýšit uplatnění menšin žijících v ČR na trhu práce, podpořit jejich integraci pro život v české společnosti, dále pak preventivně eliminovat výskyt právního jednání, které je v rozporu s platnou legislativou (např. nelegální zaměstnávání, porušování práv klientů).

Jedná se o následující skupiny osob¹:

- **cizince s trvalým pobytem na základě povolení k pobytu na území České republiky** (Své postavení dokládají tito cizinci po dosažení patnácti let věku průkazem o povolení k pobytu vydaným Policií ČR. Na tyto cizince se pohlíží při zaměstnávání jako na státní občany ČR, nepotřebují povolení k zaměstnání)
- **občany členských států Evropské unie a jejich rodinné příslušníky** (tito občané mají v pracovněprávních vztazích v České republice stejné právní postavení, jako občané České republiky. Občané Evropské unie proto v České republice nepotřebují povolení k zaměstnání a mají právo pobytu po dobu jeho trvání).

Někdy se doporučuje registrovat se cizinecké policii a získat potvrzení o přechodném pobytu. (Potvrzením o přechodném pobytu totiž získá občan EU průkaz, kterým bude moci osvědčovat nejen svou totožnost, nýbrž i svou evidenční adresu na území ČR, což může být velmi praktické pro styk s úřady, na poště, v bankách atd. **Pouze s potvrzením o přechodném pobytu také může občan EU získat rodné číslo, které rovněž usnadňuje život v české společnosti (např. řada zaměstnavatelů vyžaduje po svých zaměstnancích sdělení rodného čísla a tvrdí jim (neoprávněně), že je bez rodného čísla nelze zaměstnat). Potvrzení o**

¹ Zdroj: IHNEC.CZ Dostupné na: <http://pravnicaradce.ihned.cz/c1-50634990-nova-pravni-uprava-zamestnavani-cizincu>

přechodném pobytu je dále nezbytné pro možnost nabývat v ČR nemovitosti, pro získání některých sociálních dávek.

- **občany ze třetích států**

Tito cizinci potřebují pro přijetí do zaměstnání, jakož i po celou dobu zaměstnání v České republice povolení k zaměstnání od příslušného úřadu práce. Výjimka je v případech, kdy je jiná úprava provedena mezinárodní smlouvou, jíž je Česká republika vázána. Tito cizinci potřebují rovněž povolení k pobytu za účelem zaměstnání.

6.2 Definice klíčových problémů

- I. **Uznání vzdělání získaného v zahraničí** (netýká se občanů Slovenska) - Žádost o uznání zahraničního vzdělání se v případě základních, středních a vyšších odborných škol podává na školských odborech příslušných krajských úřadů, v případě VŠ vzdělání na příslušných vysokých školách. = *pokud cizinci nemají volné finanční prostředky, může pro ně být nostrifikace problémem, často to pro ně znamená vysoký náklad zejména kvůli nutnosti soudního překladu dokumentů o vzdělání.*
- II. **Jazyková bariéra** – bez základní znalosti českého jazyka je šance na pracovní uplatnění minimální; se znalostí Českého jazyka mají problém nejen cizinci, ale někdy i menšiny žijící dlouhodobě na území našeho státu – např. Romové, pro které je hlavním komunikačním jazykem romština. Při jednání na úřadech i se zaměstnavatelem pak někdy mohou mít problémy s porozuměním.
- III. **Nízká kvalifikovanost** – u nezaměstnaných z řad menšin, kteří si nenostrifikovali vzdělání, případně nemají žádné kvalifikované vzdělání někdy ani praxi, žádnou pracovní zkušenost. Ti pak mají omezené uplatnění na trhu práce, není k dispozici dostatečné množství pracovních míst pro nízkokvalifikované osoby.
- IV. **Špatná dostupnost vhodných rekvalifikací realizovaných prostřednictvím ÚP (netýká se výhradně jen menšin)** – šance pro získání rekvalifikace, kterou si uchazeč vybere (tzv. zvolená rekvalifikace), je v případech, kdy má nezaměstnaný písemný příslib zaměstnání, či dokáže prokázat, že se mu díky absolvování rekvalifikace zvýší uplatnění na trhu práce, velmi nízká. V případě žádosti o rekvalifikaci přímo z nabídky ÚP jsou podmínky podobné, uchazeč má však omezené možnosti výběru rekvalifikace, může rekvalifikaci absolvovat pouze u smluvního vzdělavatele ÚP.

- V. **Nevyhovující dopravní dostupnost do zaměstnání (v rámci přilehlých obcí okresu Prostějov - netýká se výhradně jen menšin)** – do některých obcí nejsou vyhovující dopravní spoje, pokud obyvatelé nevlastní automobil, může je to značně omezit v získání zaměstnání zejména ve směnném provozu. Dojíždění také představuje pro některé nezaměstnané vysoké náklady. Komplikací je dojíždění také pro rodiče pečující o menší nelzeťilé děti, ti musí děti v určitou hodinu přivést a odvést děti ze školského zařízení (MŠ, ZŠ), pokud nemají zařizené hlídání, další rodinné příslušníky. Lidé si často tento problém uvědomují a chtějí se přestěhovat do měst, kde je lepší infrastruktura, naráží však na špatnou situaci v oblasti bydlení, které je pro ně většinou nedostupné.
- VI. **Nevýhodnost prací konaných mimo pracovních poměr, krátkodobých přivýdělků, částečných pracovních úvazků (netýká se výhradně jen menšin)** = ve vztahu k pobírání podpory v nezaměstnanosti (nezaměstnaný si v době pobírání podpory nemůže přivydělat, podpora by mu byla pozastavena, nezaměstnaný v evidenci ÚP (když nepobírá podporu) si může přivydělat pouze do 4000,- Kč hrubého. Přivýdělek, přestože nemusí mít pravidelný, se mu okamžitě projeví také snížením pobíraných dávek (pokud nějaké dávky pobírá a příjem má vliv na výši těchto dávek) v následujících měsících = *má za důsledek podporu nelegálního zaměstnávání a větší pasivitu lidí, raději zůstávají doma, než aby si přivydělali, pokud dostanou tu možnost – v souvislosti s následným snížením dávek a dalšími možnými náklady (dojíždění) se jim přivýdělek nevyplatí. Přitom ten by za lepších okolností mohl zlepšit finanční situaci jedince/ rodiny (sociální dávky často nepokrývají v plné výši všechny potřeby), jedinec by mohl získávat pracovní návyky a zkušenosti, v ideálním případě, kdy by se osvědčil, by mohl získat stálé zaměstnání.*
- VII. **Předsudky a nedůvěra zaměstnavatelů, diskriminace**
- VIII. **Přísný režim evidence nezaměstnaných (uchazečů) na ÚP (netýká se výhradně jen menšin)** = v případě absence nezaměstnaného na sjednané schůzce (dostavení se na Czech point na poštu) je pouze omezený okruh důvodů pro omluvu (spíše jen ze zdravotního důvodu na základě potvrzení lékaře, z důvodu péče o dítě) = příklady z praxe: často se stane, že člověk jede například na ÚP autem, má poruchu, nestihne dojet, řeší problémy v rodině – náhlá zdravotní komplikace člena rodiny – zajištění péče o něj, neuznaný důvod absence na schůzce na ÚP = má za následek vyřazení uchazeče z ÚP i ze systému všech sociálních dávek (nenárokové dávky SSP, dávky HN) na 6 měsíců, pro člověka to může mít tragické důsledky, pokud nemá kolem sebe rodinnou sociální síť (známé), která mu vypomůže, nemá jak si zajistit základní životní potřeby – může mít

v nejhorších případech za následek sebevražedné myšlenky a jednání, majetkovou trestnou činnost, zadlužení se u lichvářů, bezdomovectví klienta.

- IX. **Neznalost cizinců a menšin platné pracovně – právní a s tím pro některé související „pobytové“ legislativy** – cizinci často neznají své nároky, práva a povinnosti v souvislosti s pracovně – právním vztahem, typem pobytu, mohou být tak také zneužíváni svým zaměstnavatelem.
- X. **Překážky pro hledání zaměstnání v ČR vyplývající z pobytového statusu** – cizincům/ menšinám se nepodaří získat povolení k zaměstnání – jejich pobyt v ČR bude nelegální; případně se stanou neodůvodnitelnou zátěží sociálního systému – nebudou moci pobírat dávky hmotné nouze, nenárokové dávky SSP, apod.
- XI. **Nelegální zaměstnávání**
Definice nelegální práce: Ustanovení § 5 písm e) ZoZ: 1. výkon závislé práce fyzickou osobou mimo pracovněprávní vztah, nebo 2. pokud fyzická osoba-cizinec vykonává práci v rozporu s vydaným povolením k zaměstnání nebo bez tohoto povolení, nebo v rozporu s povolením k dlouhodobému pobytu za účelem zaměstnání tzv. „zelená karta“, nebo v rozporu s tzv. „modrou kartou“, nebo bez modré karty, 3. Pokud fyzická osoba cizinec vykonává práci pro právnickou osobu nebo fyzickou osobu bez platného povolení k pobytu na území České republiky.
- XII. **Podpora integrace cizinců a menšin do společnosti**

6.3 Zainteresované subjekty a jejich spolupráce

1. Úřad práce Prostějov (kontaktní pracoviště ÚP ČR Olomouckého kraje)
2. Žebřík, o.s.
3. SOZE (Sdružení občanů zabývajících se emigranty), pobočka Olomouc
4. Člověk v tísni, o.p.s., pobočka Prostějov
5. Markéta Koblížková, romská poradkyně, město Prostějov
6. Představitelé samospráv (starostové obcí na Prostějovsku)
7. Romodrom, o.s.
8. Zaměstnavatelé na Prostějovsku
9. Policie ČR – npor. Bc. Petr Kočíř, cizinecká policie (Přerov)

- **Úřad práce Prostějov (kontaktní pracoviště ÚP ČR Olomouckého kraje)**

Vydává a prodlužuje pracovní povolení pro cizince ze 3. zemí. Od 1.1. 2012 kontrolní činnost převzali oblastní inspektoráty práce - kontrolují nelegální práci, zaměstnávání cizinců dle zákona o zaměstnanosti.

- zprostředkovává rekvalifikace, realizuje aktivní politiku zaměstnanosti (dotování veřejně prospěšných prací, společensky úspěšných míst, podpora samostatné výdělečné činnosti, chráněných pracovních míst pro OZP)
- **Veřejná služba** - Zadavatelem nabízející veřejné služby (VS) jsou města a obce. VS vykonávali od ledna 2012 nezaměstnaní (kteří byli v evidenci ÚP min. 2 měsíce) zdarma, v rozsahu až 80 hodin měsíčně. Lidé museli, pokud jim úřad práce VS nařídil, nabídku přijmout. Pokud ne, vystavovali se sankcím. **Ústavní soud** však konstatoval, že VS se sankcí a zdarma je v rozporu se zákazem nucené práce i některými základními právy a **v listopadu 2012 zrušil novelu zákona o zaměstnanosti týkající se tzv. veřejné služby**. Zatím mohou veřejnou službu nastoupit ti, kteří o ni mají zájem dobrovolně. Není zatím známa budoucí podoba veřejné služby (v řešení).
- **Rekvalifikace** – 2 typy – 1. tzv. zvolená rekvalifikace (dle podle § 109 a) zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti) Klient si může zvolit jakoukoliv RK, musí však splnit požadované podmínky, zejména je kladen důraz na příslib zaměstnání, aby odborná komise RK uchazeči přiznala. U této RK nemá však uchazeč během jejího absolvování nárok na podporu při rekvalifikaci. 2. typem je RK v nabídce ÚP, tam komise rozhoduje o přiznání RK dle obdobných kritérií, sleduje zejména budoucí uplatnění uchazeče s absolvovanou RK.
- **Veřejně prospěšné práce** – ÚP poskytuje zaměstnavatelům dotace v délce od min. od 6 max. do 12 měsíců. Výše dotace a délka poskytování závisí od rozhodnutí odborné komise příslušného ÚP.

- **Žebřík, o.s.**

Sdružení v roce 2008 zřídilo informační, poradenské a vzdělávací Centrum podpory cizinců v Prostějově. Poskytuje odborné sociální poradenství (Poradna pro cizince). Klienti se zde obracejí s problémy v pobytové, pracovní, rodinné oblasti, sociální pracovníce řeší krizové situace s domácím násilím, zadlužením, těhotenstvím apod. Tuto službu poskytujeme v ambulantní i terénní formě (podpořeno MPSV). Dále poskytujeme vzdělávací služby (kurzy českého a anglického jazyka), integrační a multikulturní aktivity-Klub pro maminky s dětmi

(podpořeno MV a Nadací Racek), volnočasové aktivity (výlety, dobročinný bazar, přednášky..) a doplňkové služby (internet zdarma, levné telefonování do zahraničí, kopírování, skenování, tisk, fax).

- **SOZE**

Organizace poskytuje sociálně – profesní i právní poradenství pro cizince ze 3. zemí. Dále také realizuje kurzy ČJ pro cizince. V Prostějově 1x týdně poskytuje terénní sociální služby ve spolupráci s Centrem pro integraci cizinců.

- **Člověk v tísni, o.p.s., pobočka Prostějov**

Má k dispozici několik terénních pracovníků, kteří dle přidělených lokalit pracují s rodinami přímo v terénu. Jeden pracovník současně sleduje aktuální situaci v jednotlivých lokalitách a vyhledává kontakty na potencionální klienty.

Sociální pracovník může s klienty sestavit životopis, poskytnout informace nezbytné při hledání práce, naučit klienty vyhledávat si samostatně pracovní příležitosti, pracovat s internetem. Pracovník může také klienta doprovázet při jednání s úřady, asistovat při zprostředkování opatření aktivní politiky zaměstnanosti např. veřejně prospěšných prací a rekvalifikací (vyjednávání a komunikace s představiteli obcí, s klientem, s úřadem práce). V případě řešení pracovně – právních vztahů, může klientům nabídnout i zprostředkované právní poradenství.

- **Odbor sociální, Magistrátu města Prostějov, romská poradkyně**

- **Představitelé samospráv**

Pokud poskytovatel sociální služby působí v terénu, je důležité navázat kontakty také s představiteli samospráv. Představitel poskytnuté služby a problémy, se kterými se potýká cílová skupina. Je možné, že starosta bude chtít získat informace o možnostech pomoci cílové skupině a realizovat některá opatření (například zřízení VPP, podpora NNO při jednorázové kulturní akci, podpora při řešení dlouhodobého problému).

Představitelé obcí hrají hlavní roli při zadávání veřejné služby. Využívají také dotace ve veřejně prospěšných pracích, v některých případech také klientům umožňují krátkodobé přivýdělký na dohody konané mimo pracovní poměr zejména pro sezónní práce, mají informace o pracovních

příležitostech a zaměstnavatelích v dané lokalitě. Mohou zprostředkovat kontakt s potenciálními klienty, kteří by mohli mít zájem o sociální služby.

- **Romodrom**
- **Zaměstnavatelé**
- **Policie ČR**

6.4 Definice klíčových kritických bodů

- Sdílení Informací o možnostech zaměstnávání a integrace cizinců, realizaci kurzů ČJ s klienty i spolupracujícími subjekty
- Zajistit doprovod klientů při komunikaci s úřady, policií, vysvětlovat klientům skutečnosti vzhledem k jejich situaci vyplývající z platné legislativy
- Romský poradce koordinuje činnost zainteresovaných subjektů, předává informace, eliminuje duplicitu.
- Podpora aktivit NNO a institucí, které realizují integrační aktivity, kurzy sociokulturního minima, kurzy českého jazyka, zprostředkovávají rekvalifikace, stáže u zaměstnavatelů, finanční podpora realizace obdobně zaměřených projektů
- preventivní informovanost klientů o legislativě týkající se zaměstnávání v ČR, o situacích, ve kterých se mohou dopustit protiprávního jednání (nelegální zaměstnání, nelegální pobyt), případně se mohou ocitnout v nevýhodném postavení (např. uznání za neodůvodnitelnou zátěž sociálního systému).

6.5 Vypracovaný model

- Zlepšení dostupnosti Rekvalifikací (RK) pro klienty – Úřady práce by měly zprůhlednit systém rozhodování o přiznání/ nepřiznání RK, např. jaké kritérium je pro ně uznatelné pro prokázání evidentní zlepšení uplatnitelnosti uchazeče na trhu práce po absolvování dané RK, což je jednou z podmínek přiznání RK (například: 3 zamítavé odpovědi potenciálního zaměstnavatele s odůvodněním, že uchazeči chybí daná kvalifikace), větší spolupráce ÚP s NNO, která pracuje dlouhodobě s klientem (v rámci case managementu), kde pracovník NNO společně s klientem

ÚP potvrdí, jakým způsobem a jak dlouho klient práci hledá, z jakých důvodů se pro RK rozhodnul – klient tak prokáže, že svou situaci, aktivně řeší, není mu lhostejná, je vážným zájemcem o RK, což by pak mělo větší váhu při rozhodování komise o přiznání RK.

- Zajistit komplexní dlouhodobou víceetapovou podporu klientů vedoucí od získání kvalifikace až k možnému získání zaměstnání – od poskytování základních informací a integračních aktivit (sociokulturní minimum, kurz ČJ, job klub) po zařízení stáže u zaměstnavatele, který si tak může klienta vyzkoušet, tomu pak v případě spokojenosti může zaměstnavatel dát příslib zaměstnání pro úřad práce, na jehož základě mu bude přiznána RK. Pokud by se tomu tak nestalo, RK by mohla zajistit a zprostředkovat NNO (je dobré mít alternativu, pro zajištění RK, pokud nebude klientovi povolena ÚP). V ideálním případě by pak v konečném stupni mohla NNO (nebo ÚP) zajistit pro klienta dotované pracovní místo (Společensky účelné pracovní místo, veřejně prospěšné práce) v minimální délce 1 roku (doba 1 roku pro získání potřebné doby pojištění, pro případ různých sociálních událostí, nároků na dávky...). Dotované pracovní místo znamená pro klienta jistotu financování, určité stabilní zázemí u zaměstnavatele. (Na otevřeném trhu práce může být klient zneužíván, nemusí mu být vyplacena mzda, je nucen dělat práci navíc... Na dotovaném pracovním místě by si klient měl zažít pozitivní příklad pracovně – právního vztahu, aby pak v budoucnu mohl rozpoznat co je a co není v pořádku, jaká má jako zaměstnanec práva).
- Toto opatření je závislé na získání většího objemu finančních prostředků, EU projektových dotací, aj. Mnoho příkladů podobných projektů v ČR již proběhlo. Rizikem však může být, že dotací už nebude tolik, budou nižší, projekty organizací nemusí vyjít. Daný projekt nemusí realizovat NNO, ale například ÚP, který se může ucházet o projekty většího rozsahu. Po celou dobu podpory klienta bude nabízena asistence pracovníka NNO (vysvětlování informací, doprovody na úřady, vyřízení potřebných náležitostí, překonávání případných překážek). Dále je pak potřeba úzké spolupráce se zaměstnavateli, kteří by byli ochotni klienty na dotovaná pracovní místa přijmout. Důležitá je také přímá podpora klientů prostřednictvím příspěvku na dojíždění na RK, případně na stáž a do zaměstnání v prvním měsíci.
- spíše systémové opatření – vzhledem k omlouvám uchazečů v evidenci ÚP, mít k dispozici 1 volnou omluvu, kde nebude tak přísně posuzován důvod, v případě nepředpokládané životní události, také se stane, že někdy si člověk i splete den, zapomene. Sankce je nepřiměřeně vysoká, může mít fatální následky.

- systémové opatření – v případě přivýdělku, kdy člověk i pobírá sociální dávky (dávky v HN, nenárokové dávky SSP), mít možnost po určitý počet měsíců, které si člověk může „vybrat“ od data přiznání dávky (např. 5), ve kterých
- může mít přivýdělek (do výše, ve které je povolen při evidenci na ÚP), aniž by mu v následujících měsících v důsledku přivýdělku byly pokráčeny sociální dávky.

7) Vzdělávání

Tato kapitola byla vytvořena na základě podkladů z několika setkání Pracovní skupiny expertů v oblasti vzdělávání žáků se sociálním znevýhodněním, pořádaných v roce 2010 a 2011 společností Člověk v tísni ve spolupráci s Odborem školství, kultury a sportu MěÚ Prostějov, které facilitoval Mgr. Jaroslav Šotola, Ph.D. Těchto kulatých stolů se účastnili zástupci základních škol v Prostějově, zástupci ZŠ obcí na Prostějovsku, zástupci odborů školství a sociálních věcí – vedoucí sociálního oddělení prevence Magistrátu města Prostějov, metodik prevence PPP, zástupci z řad neziskového sektoru, jejichž cílová skupina jsou děti a mládež např. FOD Prostějov, ČvT, o.p.s., Sdružení Podané ruce, o.s. a také krajská koordinátorka romských poradců Olomouckého kraje.

7.1 Popis stávající situace

Sociální vyloučení jednotlivců a rodin se již dlouhodobě podepisuje na handicapů dětí z tohoto prostředí v našem vzdělávacím systému, Prostějovsko nevyjímaje. Přitom právě vzdělávání představuje dle laiků i expertů jedinou cestu pro snižování dopadů exkluze. Sociální znevýhodnění žáků se projevuje již od počátku zahájení školní docházky. Tento handicap je způsoben nižší kognitivní stimulací v rodinném zázemí i častou absencí docházky do předškolního zařízení. Na kulatých stolech byly diskutovány případy opomenutí termínu zápisu na základní školu, a to dokonce v řádu měsíců a let – často to souvisí s nestabilní rodinnou situací a migrací rodin ze sociálně znevýhodněného prostředí. V posledních letech se též objevují tendence ke zvyšování počtu sociálně znevýhodněných žáků na některých školách, což snižuje možnosti inkluzivní péče o ně.

Z výzkumů vyplývá, že žáci se sociálním znevýhodněním mají až dvojnásobné omluvené absence oproti ostatním žákům, což výrazně snižuje jejich šance na úspěch ve vzdělávání. Jednotlivé školy se liší v zavedených pravidlech omlouvání i ve striktnosti postupu při podezření na skryté záškoláctví, panuje nejistota ohledně možnosti stanovení vlastních pravidel omlouvání školním řádem a jejich případná vymahatelnost, nejistota je i této věci mezi dalšími klíčovými aktéry (policie, pediatři, OSPOD).

Stávající legislativa sice řadí žáka se sociálním znevýhodněním do skupiny žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, které musí škola zohlednit (vyhláška č. 147/2011 Sb. mluví o vyrovnávacích opatřeních), ale školy nedostávají navíc finanční prostředky v podobě zvýšeného normativu. Školy tedy musí samy hledat cesty k zabezpečení zvýšené inkluzivní péče. Často jim chybí nejen prostředky, ale i metodická

podpora. Ve srovnání s dřívějším obdobím existence Školských úřadů chybí školám jasnější vedení i podpora v jejich činnostech.

7.2. Definice klíčových problémů

- Na straně žáků se sociálním znevýhodněním a jejich sociálního zázemí
 - nerozvinuté kompetence dětí vhodné pro zahájení školní docházky (nižší četnost předškolní přípravy)
 - menší schopnost vyrovnávat se a reagovat na potřeby školské výchovy a vzdělávání
 - vyšší neúčast ve výuce a odmítání dalšího stupně vzdělávání
 - malá ochota rodičů komunikovat a spolupracovat se školou
- Na straně škol a dalších subjektů
 - malá schopnost omezovat koncentraci žáků se sociálním znevýhodněním v některých školách
 - nízká úroveň vzájemné spolupráce při podpoře žáků – mezi školou, neziskovými organizacemi a OSPODem
 - nízká úroveň rozvoje podpůrných služeb pro žáky se sociálním znevýhodněním ve školách
 - nízká úroveň celkové koordinace a neexistence pravidel (např. pro prevenci záškoláctví) na systémové úrovni

7.3 Spolupracující subjekty

Spolupracující subjekty viz následující podkapitola (ti, kteří se podílejí na realizaci navrhovaných doporučení).

7.4 Vypracovaný model (návrhy, doporučení)

Následující návrh přináší čtyři vzájemně provázaná opatření, jejichž cílem je posílit spolupráci jednotlivých subjektů na Prostějovsku a přispět tak k postupné proměně institucionálního rámce podpory sociálně znevýhodněných žáků:

- **prevence obtíží při nástupu či přestupu žáka se sociálním znevýhodněním na základní školu**

- **prevence skrytého záškoláctví na systémové úrovni**
- **cílená podpora žáků se sociálním znevýhodněním**
- **vytvoření platformy pro vzájemnou spolupráci a výměnu informací subjektů na Prostějovsku, kterých se problematika vzdělávání sociálně znevýhodněných žáků dotýká.**
- **Prevence obtíží při nástupu či přestupu žáka se sociálním znevýhodněním na základní školu**

Navrhovaná opatření jsou zaměřena jak na podporu docházení do mateřských škol, tak na prevenci obtíží spojených s nástupem nebo přestupem do školy.

- **Zvyšování počtu dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí v předškolních zařízeních na Prostějovsku**

Pro konkrétní naplnění tohoto bodu bude nutné nejprve zmapovat situaci ve vzdělávání předškolních dětí se sociálním handicapem (viz opatření 4). To znamená nejen přinést kvantitativní data, ale také analyzovat konkrétní důvody nevyužívání mateřské školy v místě bydliště i lokální podmínky (naplněnost, dostupnost atd.). Následně je třeba hledat možnosti, jak odstranit bariéry (zdaleka se nemusí jednat o finanční – může to být strach, obavy z neznámého prostředí, předsudky atd). V případě finančních bariér je možné jednat s Úřadem práce o zřízení zvláštního příjemce dávky (nutné pilotně ověřit). Klíčovým nástrojem tohoto opatření je spolupráce obce či neziskové organizace a OSPODu, a to zvláště v případě rodin, které jsou vedeny v evidenci. Předpokladem je, že obec jako zřizovatel škol má zájem na prevenci školního neúspěchu u dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí.

- **Prevence potíží spojených se zápisem na základní školu**

Není možné, aby docházelo k situacím, kdy dochází ze strany rodičů k opomenutí povinnosti dát zapsat své dítě na Základní školu. Obec by měla sledovat ve spolupráci s terénními sociálními pracovníky a OSPODem rodiny, u kterých je zvýšené riziko opomenutí zákonné povinnosti a cíleně je o ní informovat. Je třeba citlivě zjistit, co stojí za nepřítomností na zápisu – často to může být obava z institucionálního prostředí, neznalost pravidel atd. Pouze v případě vážného porušení povinnosti zápisu je nutné využít možností sankcí, které pak bude možné využít v jiných případech jako negativní motivace.

- **Prevence potíží spojených s přestupem na jinou školu**

Je nutné hledat možnosti, jak snižovat riziko zvyšování podílu až segregace žáků se sociálním znevýhodněním na Prostějovsku. Zvýšený počet žáků se sociálním znevýhodněním jakožto žáků se speciálními vzdělávacími potřebami klade mimořádný nárok na pedagogy, zvýšení rizika problematického chování i odlivu žáků zvláště ambiciózních rodičů na jiné školy. Situace na území ORP by měla být monitorována; jako jedno z řešení se nachází dohoda ředitelů blízkých škol i dohoda s rodiči tak, aby byly vybírány i školy s nízkým počtem žáků se sociálním znevýhodněním a zvýšila se tak pravděpodobnost individuálního přístupu k nim. V žádném případě by ale nemělo docházet k odmítání přijetí žáků s odkazem na údajnou naplněnou kapacitu.

- **Prevence skrytého záškoláctví na systémové úrovni.**

Stávající legislativa umožňuje zpřísnění a sjednocení pravidel omlouvání ve školních řádech (§ 22 a 50 školského zákona). Aby byla prevence skrytého záškoláctví účinná, vyžaduje koordinovaný postup škol a dalších institucí.

- **Sjednocení školních řádů všech škol na území města**

V rámci města (popřípadě ORP) je nutné jednotný postup škol, aby se zamezilo „zatraktivnění“ některých škol na základě mírnějších podmínek omlouvání žáků. Systém prevence je založen na možnosti nastavení zvláštního režimu omlouvání pro žáky, u kterých je důvodné podezření na skryté záškoláctví, který spočívá v povinnosti doplnit omluvenku od rodiče hodnověrným dokladem, např. razítkem pediatra (konkrétní formulace navrhované do školních řádů je nutné prodiskutovat). Je nezbytné přesvědčit ředitele škol na území města o smysluplnosti změn, zvážit konkrétní návrhy, provést dohodnuté změny ideálně na začátku školního roku a seznámit s novými pravidly rodiče.

Důležité je také proškolení učitelů, protože ti budou konfrontováni s důsledky změny, včetně případné verbální agrese ze strany rodičů. Zodpovědnou osobou ve škole by měl být metodik prevence. Vedle samotných mechanismů prevence skrytého záškoláctví by mohla proběhnout základní instrukce: jak se vyhnout případnému obvinění z rasismu při uplatňování oprávněných nároků školy a jak zároveň respektovat důstojnost rodiče jako člověka.

- **Vytvoření a koordinace funkčního systému prevence záškoláctví: školy – pediatři – OSPOD – neziskové organizace**

Je třeba vysvětlit význam tohoto pravidla místním pediatrům i domluvit konkrétní praxi potvrzování lékařem; prakticky to v souvislosti s prevencí záškoláctví znamená, že škola informuje pediatry o tom, že u konkrétního žáka vyžaduje potvrzení k omluvence od rodičů,

včetně pravidla, že pediatr neomlouvá zpětně. Pracovníci OSPODu a kurátoři mají důležitou roli v restriktivním přístupu ve smyslu upozornění na důsledky neadekvátního jednání ze strany rodičů a podpůrné instituce při vymáhání oprávněných požadavků ze strany školy; kurátoři se účastní jednání výchovných komisí na školách.

O smyslu nového nastavení je třeba přesvědčit terénní sociální pracovníky, aby jej byli schopni akceptovat sami jako něco, co má pomoci dětem, ačkoli klientům samotným se to bude zdát jako zasahování do jejich nezadatelných práv. Jejich hlavní role spočívá ve způsobu, jak celé opatření vysvětlit klientům, jak je na začátku i průběžně informovat, motivovat, na příkladech demonstrovat jednotlivé kroky a důsledky při nedodržení pravidel. Podobným způsobem by měly nízkoprahové kluby nastavit pravidlo, že programu se nemůže účastnit ten, kdo nebyl ve škole a je údajně nemocný.

- **Podpora škol při realizaci prevence**

Následující dílčí kroky hrají roli v dlouhodobém horizontu:

- Sledování a vyhodnocování počtů omluvených a neomluvených hodin na jednotlivých školách odborem školství s cílem zjistit efektivitu přijatých opatření; zřizovatel zvláště na počátku vyjadřuje podporu systému prevence.
- V každé škole je určen pracovník zodpovědný za naplňování přijatých pravidel prevence záškoláctví, který také průběžně vyhodnocuje počty hodin absencí u žáků školy.
- Výchovní poradci/metodici prevence z jednotlivých škol se pravidelně schází a referují o fungování prevence; setkání organizuje metodik prevence PPP.

- **Cílená podpora žáků se sociálním znevýhodněním.**

Školy na území ORP Prostějov, zvláště ty s vyšším počtem žáků se speciálními vzdělávacími potřebami by měly být podporovány při hledání zdrojů pro zajištění inkluzivní praxe.

- **Nastavení vícestranné spolupráce**

V několika konkrétních případech žáků doučovaných pracovníky společnosti Člověk v tísni nebo o.s. Romodrom se osvědčila úzká spolupráce mezi terénním pracovníkem a školou. Zkušený pracovník neziskové organizace podporuje zvyšování kompetence žáka i jeho rodičů tzv. pedagogizací domácího prostředí, kde není obvyklé vytvářet prostor vzdělávacím aktivitám. Pokud je navíc v kontaktu s učitelem žáka, může využít informací k zefektivnění přípravy na vyučování. Z důvodu nedostatečné kapacity by mělo dojít ke zvyšování kapacity doučovacích a podpůrných služeb.

- **Rozšiřování nabídky podpůrných nástrojů**

V souladu s vyhláškou 147/2011 Sb. by školy měly být schopny zajišťovat vyrovnávací opatření pro žáky se sociálním znevýhodněním. Některé školy se snaží hledat zdroje pro realizaci speciálních aktivit (doučování, projektové vyučování, zapojení rodičů), nicméně je to nekoordinovaný proces. Mělo by dojít k evidování potřeb škol (viz opatření 4) a hledání konkrétních zdrojů pro následující aktivity:

- asistent pedagoga
- školské poradenské zařízení (či služby školního speciálního pedagoga či psychologa)
- supervize učitelů
- alternativní výukové metody,
- větší zapojení rodičů a žáka do jeho vlastního vzdělávání.

Ne vždy se musí jednat o finanční zdroje, ale často může být důležitá i sdílení dobré praxe, přijetí metodiky atd.

- **Vytvoření platformy pro vzájemnou spolupráci a výměnu informací subjektů na Prostějovsku, kterých se problematika vzdělávání sociálně znevýhodněných žáků dotýká.**

V letech 2010-2011 bylo společností Člověk v tísni ve spolupráci s Odborem školství, kultury a sportu MěÚ Prostějov realizováno několik setkání Pracovní skupiny expertů v oblasti vzdělávání žáků se sociálním znevýhodněním. Ukázala se výhoda možnosti komunikovat témata na otevřeném fóru účastníků, z nichž každý přináší své zkušenosti, potřeby a návrhy. Z tohoto důvodu se domníváme, že by pro naplnění předchozích opatření měla fungovat platforma spolupracujících subjektů, koordinovaná Odborem školství, kultury a sportu MěÚ Prostějov.

- **Vytvoření platformy**

Platforma subjektů, zainteresovaných na inkluzi žáků se sociální znevýhodnění by se scházela na pravidelných setkáních, zhruba 2-4x do roka. Její činnost by byla řízena náměstkem primátora města Prostějova ve spolupráci s vedoucím Odboru školství, kultury a sportu. Členy platformy by byly školy s vyšším podílem žáků ze sociálně znevýhodněného prostředí, zástupci magistrátu, neziskových organizací a PPP. Existence platforma umožní rychlé předávání informací (zvláště v krizových obdobích začátku školního roku či zápisů), sdílení potíží i potenciálních řešení a přenos dobrých praxí z jiných regionů (pozvání odborníků).

- **Podrobná analýza stavu a vytvoření akčního plánu**

Pro konkrétnější rozpracování úkolů v rámci tří prvních opatření je nutné podrobně zmapovat stávající stav inkluze na Prostějovsku. Studie by se věnovala stavu jak v předškolním, tak základním vzdělávání. Zaměřila by se kvantitativním způsobem na počty žáků se sociálním znevýhodněním, kvalitativním způsobem pak na vnímání situace jak rodiči, tak učiteli těchto žáků. Její existence následně umožní sestavení konkrétních úkolů do podoby akčního plánu, respektujícího kritéria SMART k dosažení cílů.